

отраслях исключительно императивными или исключительно диспозитивными нормами невозможно охватить регулируемые ими отношения. Императивность и диспозитивность не должны быть безальтернативными методами регулирования конкретной отрасли: они должны находиться в эффективном балансе, не быть недостаточными или избыточными.

Диспозитивный метод, будучи взаимосвязанным и взаимозависимым от императивного метода, является фундаментом для построения эффективной уголовно-правовой политики.

Ключевые слова: диспозитивность, методы уголовно-правовой политики, диспозитивный метод

Ganulyak E.M. Dispositiveness as an interbranch category

In legal science, the opinion is that for the public law branches the use of the imperative method of legal regulation is characteristic, while for the private sectors prevailing is the dispositive method. In this context, it should be noted that either in public or in private sectors, it is impossible to cover regulated relations with exclusively imperative or exclusively dispositive norms. Impartiality and discretion should not be non-alternative methods of regulation of a particular industry: they must be in an effective balance, not be insufficient or excessive.

The dispositive method, being interrelated and interdependent from the imperative method, is the basis for building an effective criminal-law policy.

Keywords: dispositivity, methods of criminal-legal policy, dispositive method

Красій М.О.

ДО ПИТАННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ НАПРЯМІВ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ТА КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

УДК 343.13

Постановка проблеми. На сьогодні, у кримінально-правовій та кримінально-процесуальній науці не вироблено єдиного концептуального підходу щодо розуміння, напрямів, завдань і цілей, рівнів кримінально-правової та кримінальної процесуальної політики. Ведучи мову про кримінально-правову та кримінальну процесуальну підсистеми політики у сфері боротьби зі злочинністю які перебувають між собою у взаємозумовленості і взаємодії доповнюючи одна одну, необхідно визначити напрями на яких проявляється такий взаємозв'язок. Оскільки, важливим завданням юридичної науки для підвищення ефективності боротьби зі

злочинністю є не тільки вироблення напрямів кримінально-правової та кримінальної процесуальної політики. А й взаємозв'язок цих напрямів для досягнення поставлених завдань боротьби зі злочинністю шляхом формування нових та вдосконалення існуючих норм кримінального та кримінального процесуального законодавства і практики їх застосування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Над дослідженням напрямів кримінально-правової та кримінальної процесуальної політики працювали такі вчені як: Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, М. В. Буроменський, В. В. Голіна, О. Б. Загурський, К. П. Задоя, О. М. Лемешко, М. С. Строгович, П. Л. Фріс та ін.

Метою даної статті є визначення напрямів кримінально-правової та кримінальної процесуальної політики на яких прослідковується взаємозв'язок цих політик.

Виклад основного матеріалу. Автори монографії «Сучасна кримінально-правова система в Україні: реалії та перспективи» виділяють такі три напрями здійснення кримінально-правової політики, залежно від (за критерієм) пов'язаності їх із засобами матеріального кримінального права: 1) визначення злочинності суспільно небезпечних діянь; 2) встановлення кримінальної відповідальності, що підлягає застосуванню до особи за вчинення злочину; 3) встановлення можливості звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення злочину [1, с. 197]. З наведеного вбачається, що напрями кримінально-правової політики диференціюються на підставі інститутів Загальної частини КК України.

П. Л. Фріс, напрями кримінально-правової політики визначає на підставі групування об'єктів злочинних посягань, які, у свою чергу, визначаються за рівнем значимості суспільних відносин, благ та інтересів. Таким чином, можуть бути виділені: кримінально-правова політика у сфері боротьби із злочинами проти основ національної безпеки; кримінально-правова політика у сфері боротьби із злочинами проти життя та здоров'я особи; кримінально-правова політика у сфері боротьби із злочинами проти виборчих, трудових, та інших особистих прав і свобод людини і громадянина; кримінально-правова політика у сфері боротьби із злочинами проти власності та ін. [2, с. 14].

О. Б. Загурський, досліджуючи кримінальну процесуальну політику зазначив, що важливе значення для групування і послідовності розташування нормативних приписів мають особливості законодавчої техніки, традиції правотворчості, а також логічні прорахунки, які обумовлені, в першу чергу, недостатньою науковою розробкою проблеми напрямів кримінальної процесуальної політики. І виокремив такі її напрямки: кримінальна процесуальна політика в сфері забезпечення ефективності кримінального процесуального законодавства; кримінальна процесуальна політика в сфері засад кримінального провадження; кримінальна процесуальна політика в сфері суб'єктів кримінального провадження; кримінальна процесуальна політика в сфері доказів і доказування; кримінальна процесуальна політика в сфері процесуальних строків; кримінальна процесуальна політика в сфері процесуальних витрат; кримінальна процесуальна політика в сфері відшкодування (компенсації) шкоди у кримінальному провадженні; кримінальна процесуальна політика в сфері заходів забезпечення кримінального провадження; кримінальна процесуальна політика в сфері запобіжних заходів; кримінальна процесуальна політика в сфері досудового розслідування; кримінальна процесуальна політика в сфері судового провадження в суді першої інстанції; кримінальна процесуальна політика в сфері судового провадження з перегляду судових рішень; кримінальна процесуальна політика в сфері виконання судових рішень; кримінальна процесуальна політика в сфері особливих порядків провадження; кримінальна процесуальна політика в сфері міжнародного співробітництва під час кримінального провадження [3, с. 37-38].

Взявши до уваги думки науковців взаємозв'язок напрямів кримінально-правової та кримінальної процесуальної політики визначається на основі інститутів Загальної частини КК України, групування об'єктів злочинних посягань (Особлива частина КК України) та кримінальних процесуальних інститутів. Зокрема можна виділити такі напрями:

1. залежно від взаємозв'язку норм Загальної частини матеріального права з нормами процесуального права:

1) визначення злочинності суспільно небезпечних діянь з урахуванням предмету доказування та складу злочину;

2) нормативна (законодавча) диференціація кримінальної відповідальності та її індивідуалізація в обвинувальному вирокі суду;

3) встановлення підстав та порядку застосування загальних та спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення злочину;

4) правові наслідки інституту судимості та порядок зняття і погашення судимості;

5) зарахування строку попереднього ув'язнення у строк покарання;

6) порядок та підстави застосування примусових заходів медичного та виховного характеру та ін..

2. залежно від взаємозв'язку норм Особливої частини матеріального права з нормами процесуального права:

1) кримінально-правова політика в сфері боротьби з корупційними злочинами та кримінальна процесуальна політика в сфері підслідності корупційних злочинів;

2) кримінально-правова політика в сфері боротьби зі злочинами проти правосуддя та кримінальна процесуальна політика в сфері запобіжних заходів та затримання особи та ін..

Визначення злочинності суспільно небезпечних діянь з урахуванням предмету доказування та складу злочину: взаємозумовленість та взаємодія кримінально-правової та кримінальної процесуальної політики найбільш яскраво проявляється при співвідношенні предмету доказування і складу злочину. Це зумовлено тим, що предмет доказування за своїм змістом нерозривно пов'язаний з матеріально-правовим поняттям складу злочину. Адже саме предмет доказування пов'язує кримінальний процес з кримінальним правом.

Подібно як і в кримінальному праві склад злочину містить загальні ознаки злочинного діяння, які не залежать від конкретного злочину, так і в кримінальному провадженні предмет доказування охоплює фактори, які визначають винність і караність в загальному вигляді. М. С. Строгович, зазначає, що «насамперед повинні бути доказані всі факти, з яких складається кримінально-каране діяння, яке містить об'єктивні та суб'єктивні елементи складу злочину» [4, с. 362].

Вбачається що кримінальне провадження є засобом реалізації матеріально-правових відносин, структура предмету доказування значною мірою визначаються матеріальним законом. Структуру предмету доказування встановлює кримінальний процесуальний закон, а його зміст – закон України про кримінальну відповідальність.

Нормативна (законодавча) диференціація кримінальної відповідальності та її індивідуалізація в обвинувальному вирокі суду: диференціації кримінальної відповідальності пов'язуються з питаннями уніфікації кваліфікованих та особливо кваліфікованих складів, визначення законодавчих способів та прийомів диференціації та індивідуалізації кримінальної відповідальності, проявів диференціації відповідальності на рівні побудови санкцій статей Особливої частини КК (проблема так званих типових санкцій), узгодженості диференціації на рівні кримінальної відповідальності, оптимізації існуючих способів диференціації кримінальної відповідальності (вдосконалення системи покарань) [5, с. 95] та її індивідуалізації в обвинувальному вирокі суду.

Диференціація кримінальної відповідальності та її індивідуалізація в обвинувальному вирокі суду є напрямом кримінально-правової та кримінальної процесуальної політики спрямованим на встановлення законодавчої межі караності, удосконалення закону про кримінальну відповідальність та винесення обвинувальних вироків з індивідуальним покарання кожному суб'єкту злочину.

Встановлення підстав та порядку застосування загальних та спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення злочину: КК України як Загальною (розділ IX), так і Особливою частиною (ч. 5 ст. 110-2; ч. 2 ст. 111; ч. 2 ст. 114; ч. 3 ст. 175; ч. 4 ст. 212; ч. 4 ст. 212-1; ч. 2 ст. 255; ч. 6 ст. 258; ч. 2 ст. 258-3; ч. 4 ст. 258-5; ч. 6 ст. 260; ч. 3 ст. 263; ч. 4 ст. 289; ч. 4 ст. 307; ч. 4 ст. 309; ч. 4 ст. 311; ч. 5 ст. 321; ч. 4 ст. 321-1; ч. 5 ст. 354; ч. 4 ст. 401; ч. 5 ст. 447) визначені види звільнення від кримінальної відповідальності, а КПК України § 2 глави 24 визначено процедуру звільнення від кримінальної відповідальності.

При складанні прокурором клопотання, про звільнення від кримінальної відповідальності, має бути доказовість підстав пе-

редбачених КК. Статтю 286 КПК доцільно було б доповнити ч. 5 у такій редакції: «Перед складанням клопотання прокурор зобов'язаний доказати підстави для звільнення від кримінальної відповідальності».

Правові наслідки інституту судимості та порядок зняття і погашення судимості: інститут судимості варто розглядати як напрям кримінально-правової та кримінальної процесуальної на якому повинні вирішуватися питання які стосуються строків погашення судимості та порядку зняття судимості. Для ефективної боротьби зі злочинністю необхідно усунути розбіжності між матеріальним та процесуальним законодавством.

Зарахування строку попереднього ув'язнення у строк покарання: зарахування судом строку попереднього ув'язнення у разі засудження до позбавлення волі в межах того самого кримінального провадження, у межах якого до особи було застосовано попереднє ув'язнення, провадиться з розрахунку один день попереднього ув'язнення за два дні позбавлення волі (ч. 5 ст. 72 КК України).

Прийнятий Верховною Радою України Закон «Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання» має ряд негативних наслідків, які в першу чергу відчує суспільство, а не держава. Варто зазначити, що такими негативними наслідками є:

1) в КК України відсутні обмеження щодо визначення кола осіб, відносно яких застосовується зарахування строку попереднього ув'язнення – один день попереднього ув'язнення за два дні позбавлення волі;

2) в КПК України чітко не визначено до якого суду подається клопотання про перерахування строку попереднього ув'язнення.

Законодавець не встановив жодних обмежень щодо визначення кола осіб, які мають право подати клопотання про перерахування строків попереднього ув'язнення, тобто, дія Закону поширюється на осіб, які вчинили злочин невеликої тяжкості, середньої тяжкості, тяжкий та особливо тяжкий злочин. Відповідно на практиці в більшості випадків суди задовольняють клопотання

засуджених щодо перерахунку строку покарання з врахуванням попереднього ув'язнення і таким чином суспільно-небезпечні злочинці виходять на волю.

Немає єдиного правового підходу щодо зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання, і сьогодні це є проблемою як для науковців, законодавця так і для практиків. Для удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання, змін потребує не тільки КК, а й КПК України.

Порядок та підстави застосування примусових заходів медичного та виховного характеру: норми чинного КК України та КПК України, що стосуються примусових заходів медичного та виховного характеру мають певні відмінності. Проблемним питанням сьогодні є те, що законодавець в новому КПК України не врахував всі положення КК України, що приводить до виникнення проблем на практиці. КПК України потребує удосконалення для відповідності нормам КК України.

В КК України визначено, що примусові заходи медичного характеру можуть бути застосовані до осіб, які вчинили злочин у стані обмеженої осудності, а в КПК України не визначено, що обмежена осудність є підставою для застосування примусових заходів медичного характеру. В даному випадку прослідковується невідповідність норм процесуального права нормам матеріального, що є прогалиною в законодавстві.

Нарешті звернімо увагу на ситуацію із процесуальним порядком звільнення неповнолітнього від покарання із застосуванням до нього примусових заходів виховного характеру. Ст. 105 КК України припускає можливість застосування до неповнолітнього примусових заходів виховного характеру й у випадку звільнення його від покарання. З огляду на те, що відповідно до частини першої даної статті КК України питання про звільнення неповнолітнього від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру повинно вирішуватись на «момент постановлення вироку», правозастосовчим актом, в якому «фіксується» рішення суду про доцільність застосування до особи примусових заходів виховного характеру, у даному разі повинен бути обвинувальний

вирок суду. Однак п. 2 ч. 4 ст. 374 КПК України, який формулює вимоги щодо юридичного змісту резолютивної частини таких правозастосовчих актів, взагалі не містить згадки про можливість застосування ст. 105 КК України [6, с. 82-83]. Також не зазначено і у п. 2 ч. 3 ст. 374 КПК України про можливість застосування ст. 105 КК України у мотивувальній частині вироку. Законодавець при прийнятті нового КПК України не врахував положення КК України, які стосуються примусових заходів як медичного так і виховного характеру. Доцільно було б п. 2 ч. 3 та п. 2 ч. 4 ст. 374 КПК України доповнити текстом такого змісту «застосування до неповнолітнього примусових заходів виховного характеру визначених ч. 2 ст. 105 КК України».

Для удосконалення застосування примусових заходів медичного та виховного характеру змін потребують норми матеріального та процесуального права.

Кримінально-правова політика в сфері боротьби з корупційними злочинами та кримінальна процесуальна політика в сфері підслідності корупційних злочинів: на сьогоднішній день виникає нагальна потреба у виробленні комплексного підходу щодо зниження рівня корупції у державі, оскільки корупція проникає у всі владні структури держави, це безумовно є проблемою як кримінального, так і кримінального процесуального законодавства. Для ефективного вирішення проблеми необхідно знайти взаємозв'язок між матеріальним та процесуальним законодавством, який стосується переліку корупційних злочинів та підслідності таких злочинів. Варто зазначити, що корупційні злочини мають належати до підслідності спеціально уповноваженого на те органу.

Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 38 КПК України органом досудового розслідування (органом, що здійснюють дізнання і досудове слідство) є підрозділ детективів, підрозділ внутрішнього контролю НАБУ. Відповідно детективи НАБУ здійснюють досудове розслідування злочинів, передбачених ст. 191, 206-2, 209, 210, 211, 354 (стосовно працівників юридичних осіб публічного права), 364, 366-1, 368, 368-2, 369, 369-2, 410 КК України, якщо наявна хоча б одна з умов, визначених ч. 5 ст. 216 КПК України.

Перелік корупційних злочинів визначено в примітці до ст. 45 КК України. Відповідно корупційними злочинами вважаються злочини, передбачені ст. 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також злочини, передбачені ст. 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368–369-2 КК України.

Доцільно було б розширити перелік корупційних злочинів, визначених приміткою до ст. 45 КК України, а в КПК України корупційні злочини, визначені КК України, віднести до підслідності одного органу досудового розслідування. Проаналізувавши КК України і Закон України «Про запобігання корупції», ознаки корупції мають не тільки злочини визначені приміткою до ст. 45 КК України, а також злочини передбачені ст. 211, 222-1, 358, 366-1, 369-3 КК України, які потрібно включити до переліку корупційних.

В КК України потрібно розширити перелік корупційних злочинів, а в КПК України внести зміни до ч. 5 ст. 216, щоб досудове розслідування корупційних злочинів, визначених прим. до ст. 45 КК України, здійснювали детективи Національного антикорупційного бюро України.

Кримінально-правова політика в сфері боротьби зі злочинами проти правосуддя та кримінальна процесуальна політика в сфері забезпечення права на захист, винесення судових рішень: в Особливій частині КК України (насамперед у розділі XVIII) міститься цілий ряд норм, що передбачають кримінальну відповідальність за злочини, вчинені учасниками кримінального провадження або щодо них. Тобто, беручи під кримінально-правову охорону суспільні відносини, правовою формою яких є кримінальне провадження, положення (норми) КК України тим самим забезпечують (повинні забезпечувати) належний порядок реалізації (застосування) положень (норм) КПК України [6; с. 80].

На даному напрямку дослідження потребує: кримінально-правова та кримінальна процесуальна політика в контексті порушення права на захист; постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови:

спірні питання КК та КПК України; завідомо неправдиве показання: кримінально-правові ті кримінально-процесуальні проблеми

Висновки. Викладені міркування стосовно взаємозв'язку напрямів кримінально-правової та кримінальної процесуальної політики дають підстави стверджувати, що для ефективної боротьби зі злочинністю потрібно виробити єдиний підхід щодо здійснення кримінально-правової та кримінальної процесуальної політики на законодавчому, і на правозастосовному рівнях.

1. Баулін Ю. В. *Сучасна кримінально-правова система в Україні: реалії та перспективи [Текст] : монографія / Ю. В. Баулін, М. В. Буроменський, В. В. Голіна та інші., під заг. ред. Академіка НАПрН України Ю. В. Бауліна.* – К.: ВАІТЕ, 2015. – 688 с.
2. Фріс П. Л. *Кримінально-правова політика: [монографія] / П. Л. Фріс.* – Київ, : Атіка, 2005. – 382 с.
3. Загурський О. Б. *Кримінальна процесуальна політика України: історико-правовий аспект [Текст] : монографія / О. Б. Загурський.* – Івано-Франківськ: Фоліант, 2014. – 215 с.
4. Строгович М. С. *Курс советского уголовного процесса [Текст] / М. С. Строгович.* – М.: Изд-во "Наука", 1968. – Т. 1: Основные положения науки советского уголовного процесса. – 468 с.
5. Лемешко О. М. *Звільнення від кримінальної відповідальності: диференціація чи індивідуалізація кримінальної відповідальності / О. М. Лемешко // Наукові дослідження.* – 2010. – Випуск 20. – С. 93-106.
6. Задоя К. П. *Проблеми надмірності та недостатності «зворотного зв'язку» між положеннями Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України / К. П. Задоя // Вісник Вищої ради юстиції.* – 2013– № 2 (14). – С. 79-89.

Красій М.О. До питання взаємозв'язку напрямів кримінально-правової та кримінально-процесуальної політики

Стаття присвячена розгляду актуального питання взаємозв'язку напрямів кримінально-правової та кримінальної процесуальної політики. Досліджено, що взаємозв'язок напрямів двох політик визначається на основі інститутів Загальної частини КК України, групування об'єктів злочинних посягань (Особливої частини КК України) та кримінальних процесуальних інститутів.

Ключові слова: напрями, боротьба зі злочинністю, кримінальна відповідальність, судові рішення.

Красій М.Е. К вопросу взаимосвязи направлений уголовно-правовой и уголовной процессуальной политики

Статья посвящена рассмотрению актуального вопроса взаимосвязи направлений уголовно-правовой и уголовной процессуальной политики. Доказано, что

взаимосвязь направлений двух политик определяется на основе институтов Общей части УК Украины, группировка объектов преступных посягательств (Особенная часть УК Украины) и уголовных процессуальных институтов.

Ключевые слова: направления, борьба с преступностью, уголовная ответственность, судебные решения.

Krasiy M.O. The question of the relationship directions criminal-legal and criminal procedure policy

The article is devoted to the topical issue of the relationship directions of criminal-legal and criminal procedure policy. Investigated that relationship two directions policy is based on the Institute of the Criminal Code of Ukraine, grouping objects crimes (of the Criminal Code of Ukraine) and criminal procedural institutions.

The author identifies the following areas:

1. Depending on the relationship of the common substantive law of procedural rules:

1) identification of crime socially dangerous acts on the basis and subject of proof of a crime;

2) differentiation of criminal responsibility and individualization of a guilty verdict;

3) establish the grounds and procedure for application of general and specific types of exemption from criminal liability for the offense;

4) institute legal consequences of conviction and the order of withdrawal and repayment of conviction;

5) the duration of detention in sentence;

6) the procedure and grounds for the use of coercive measures of medical and educational nature.

2. Depending on the relationship special rules of substantive law of procedural rules:

1) penal policy to combat corruption offenses and criminal procedural policies concerning jurisdiction corruption offenses;

2) penal policy to combat crimes against justice and criminal procedure Policy precautions and detention.

Keywords: directions, fight against crime, criminal liability, adjudication.